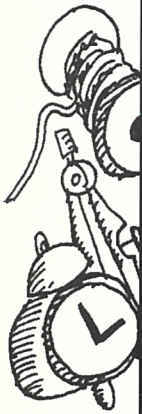
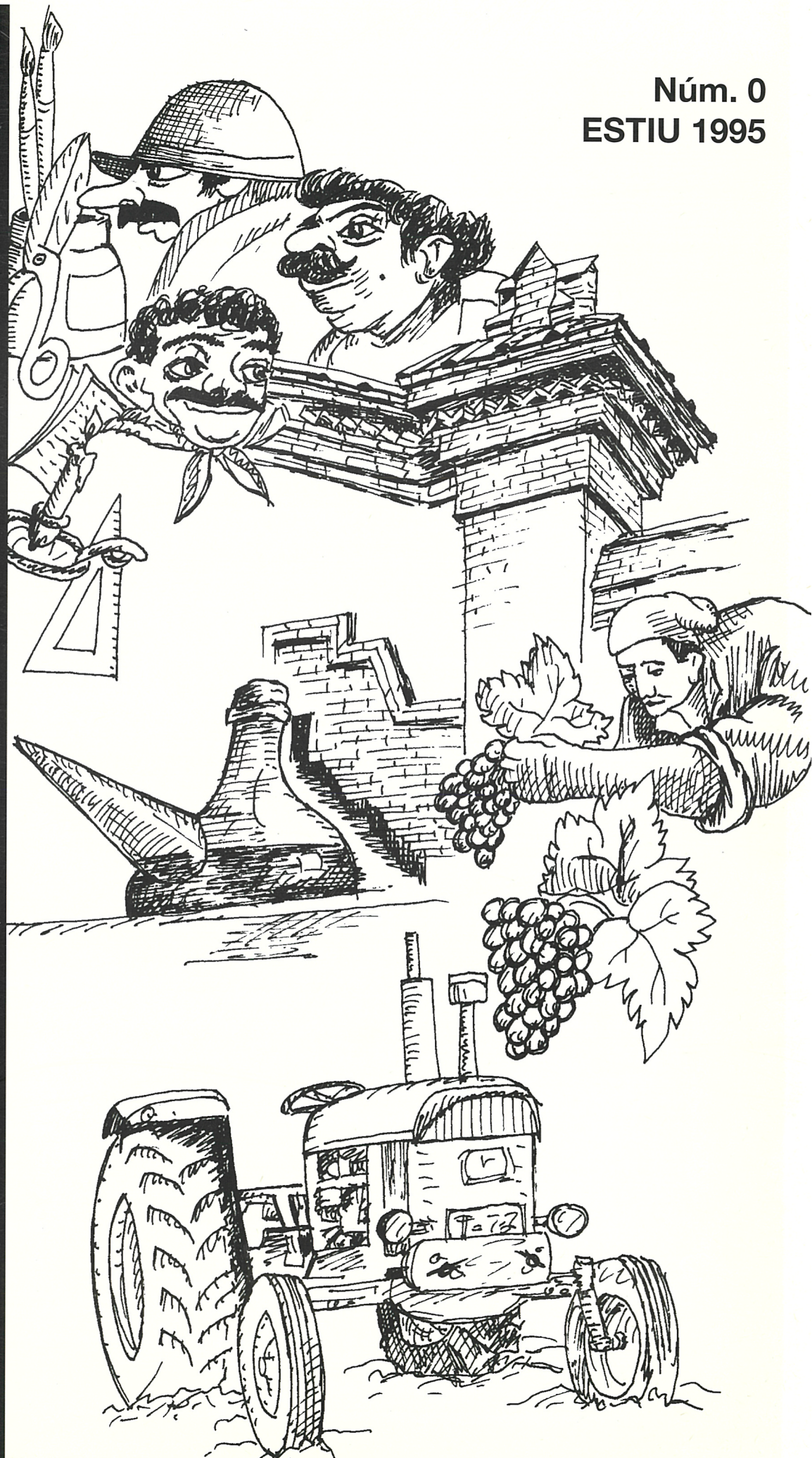

Núm. 0
ESTIU 1995

F A T U M E R

400 PTA

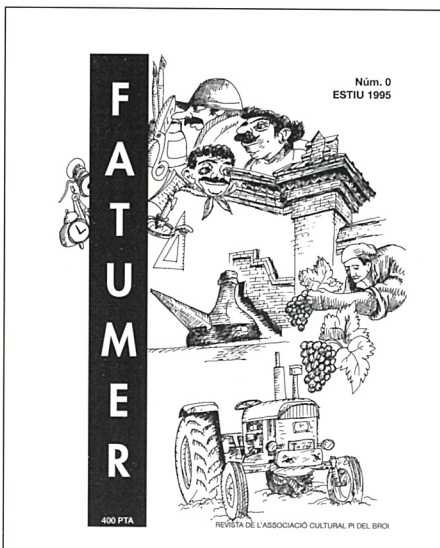
REVISTA DE L'ASSOCIACIÓ CULTURAL PI DEL BROI

EDITORIAL

L'Associació cultural "PI DEL BROI" us presente la revista "FATUMER" que vol ser un vehicle de comunicació i d'expressió de les inquietuds de tothom. La revista està oberta a la participació i idees de tot lo poble, perquè pensam que hi ha molt fato per a dir, per a fer, per a proposar, per a criticar, per a construir, per a animar, per a valorar, ...

Lo "Fatumer" sortirà cada tres mesos. Este número mostre diferents seccions del contingut de la revista. A l'últim full hi trobareu la butlleta de subscripció de la revista. Los socis de "Pi del Broi" tindran avantatges en los diferents actes organitzats per l'associació. Esperam que us agrado i que participésseu en la seua constitució.

CARTES D'OPINIÓ

En esta secció valtros podreu expressar la vostra opinió. Encara que en lo moment de la publicació se vulgo conservar l'anonimat, naltros ham de saber la vostra identitat. Los vostres escrits hau de dirigir-los a la llista de correus "Pi del Broi".

CONSELL DE REDACCIÓ

Marc Martínez, M. Josep March, Selvi Alcon, Marifé Altadill, Angel Altadill, Ramon Hernández, Josep Ramon Alabart, Magda Ferré, Teresa Delgado, Lluís Peris, David Arnal, Joan Martínez.

Han col.laborat en este número: Elàdia Borràs, Josep Mª March, José Xerta, Mercè Segura, Col.legi Públic "Cèsar Martinell"

EDITA L'ASSOCIACIÓ "PI DEL BROI", LLISTA DE CORREUS DEL PINELL DE BRAI. Imprès a Calaceit per Gràfiques del Matarranya. D.L.T- 1436-95

LLENGUA

Marc Martínez

En este apartat de llengua us voldríem explicar, primer de tot, lo motiu per què escriurem en català del Pinell.

De la mateixa manera que un andalús parle un castellà diferent del de Madrid, o que un natural de Burgos parle diferent d'un de la Manxa, tampoc no parlam igual tots los catalans. Així, qualsevol de natros reconeixem si una persona és de Palma, d'Alacant, de Perpinyà o de Tortosa. És a dir, que les llengües són variades i totes estes variacions contribuïxen a donar-los personalitat davant de les altres. Per tant, un idioma és diferent dels altres si sumam totes les maneres de parlar-lo.

No és cert que només a Barcelona o a Girona parlen bé el català, perquè el nostre també forme part d'esta llengua que s'estén des de Salses (actual

estat francès) a Guardamar (País Valencià), i des de Fraga (Aragó) a l'Alguer (actual estat italià). Simplement, no hi ha maneres de parlar bones ni dolentes, ni malsonants ni rústiques perquè totes les varietats servixen per a entendre's la gent i, precisament per això, perquè són pròpies d'un grup de persones que les usen per a viure, se mereixen tot lo respecte.

És en este context que també natros, des del Pinell, volem participar en la gran empresa que signifiqui posar la llengua catalana i totes les maneres de parlar-la al nivell de respecte que com qualsevol altra cultura, se mereix. I pensam que la millor manera de fer-ho és posant sobre el paper allò que un dia detràs d'un altre, des de fa vuit sigles, parlam los homens i les dones que habitam esta terra.

LO SEGAR I EL BATRE

Maria Josep March

Abans, al mes de juny i juliol, la gent del Pinell, com la de molts altres llocs, segave i batie los cereals que es feen al terme (ordi, blat,...)

La primera cosa que s'havie de fer per a començar este procés era rebatre la era, és a dir, posar-la a punt perquè s'hi pogués batre. Quinze dies o un mes abans de la batuda se regave la era, s'hi escampave palla i s'hi passave el rodet (1) per atapir de valent la terra i fer-

la quedar ben dura. Això se repetia tres o quatre vegades, les necessàries fins que quedave dura com lo trebol.

Una volta se tenie la era rebatuda ja es podie començar a segar. Hi havie dos maneres de fer-ho: en falç (2) i en soquet (3), i en dalla (4).

Los munts de sembrat segat que es dixaven en terra eren les gavelles (5). Quan n'hi havia una cinquentena s'agafaven les cordetes(6), se ficaven planes

en terra i s'hi posaven sis o vuit gavelles cap-i-culades, se lligaven i així es feen les garbes(7). De tota manera, la unitat que es fee anar a l'hora de parlar de la quantitat de cereal que s'havie segat era el cavalló (8), que estave format per deu garbes.

Estos cavallons estaven al bancal fins que arribave el moment de batre (al juliol), i llavors, lo que es fee ere garbejar(9) - portar-los a la era-. Això es podie fer de dos maneres dife-

rents: en los totxets de garbejar (10), i en lo carro.

Quan no es podie descarregar de cop a la era, les garbes se posaven en un munt, lo sellàs(11).

Per a començar a batre primer s'havien de deslligar les garbes a la era i escampar-les, fins que s'arribava a l'alçada d'uns quatre pams. Llavors, la persona que portava l'animal pel ramal (12), se situava al mig de la era, i el feia voltar en les ulleres de batre posades(13).

L'animal darrere arrossegava el diable(14), i a dos pams lo curró (15). Quan l'animal havia fet tres o quatre passades per tota la era se'l feia descansar, i, mentres tant, se girava la era, que consistia en tirar la palla cap al mig en les forques per a sostreure-la una mica, i perquè el gra s'escarrassés bé de tot arreu. Després se tornava a posar l'animal a punt i l'operació se repetia tantes vegades com calgués fins que es deia: Ja hem fet palla!, que volia dir que només quedava palla.

Una volta s'havia acabat de batre, s'agafaven les forques i es traïa la palla sacsejant-la una mica perquè caigués el gra.

La primera vegada que s'aixecava la palla se feien anar les forques de dos pams, que agafaven la palla més llarga, i després se repetia l'operació en les de quatre o cinc, que traïen la palla més curta. D'esta manera, a la era només quedava el gra i el pallús (16).

Després se passava el redable(17) per a posar en un munt lo gra i el pallús, i si en quedava s'agranava en ramassos(18). Quan pujava la garbinada, se començava a ventar:

en pales de fusta s'aixecava el pallús i el gra, este darrer caïa enterra i el pallús se l'emportava el vent.

Quan l'aire s'aparava ventant se deia: Hem fet lloca! i llavors s'havia d'esperar que tornés a bufar. També podia passar que canviés de direcció i després lo que es feia era ventar cap a l'altra banda.

Se ventava tantes vegades com calgués fins que el gra quedés del tot net de pallús.

En acabar de ventar s'havia

de passar el gra per l'aré (19) i una volta estave net s'ensacava i es portava cap a casa.

I finalment, se recollia la palla. La més llarga se ficava en les forques a la barsina (20) i la més curta a la borrassa (21). La palla es destinava al consum de l'animal i el pallús se feia anar per empallussar el corral

El procediment de batre va durar fins al 1950, ja que al 1951 va arribar al poble la màquina de batre.

VOCABULARI DEL SEGAR I DEL BATRE

Construccions fetes:

- Rebatre la era
- Girar la erada
- Haver fet palla
- Aixecar la palla
- Haver fet lloca
- Empallussar

Ferraments i aïnes:

1. Rodet: peça cònica de pedra massissa que servie per a rebatre la era.

2. Falç: ferrament de fulla de ferro corvada en mànec de fusta que es fee anar per a segar.

3. Soquet: funda de fusta que protegie els dits de la mà en què s'agafave el sembrat. Estave foradada per davant.

4. Dalla: fulla tallant corvada, en mànec de fusta llarg en dos agarradors.

5. Gavella: munt de sembrat segat que es dixave en terra.

6. Cordetes: cordes que servien per a lligar les garbes. Podien estar fetes de sègol (pel propi pagès) o bé d'espart.

7. Garba: conjunt de 6 o 8 gavelles cap-i-culades i lligades en les cordetes.

8. Cavalló: unitat formada per 10 garbes que es fee anar a l'hora de parlar de la quantitat de cereal que s'havie segat.

9. Garbejar: transportar les garbes a la era.

10. Totxets de garbejar: dos

totxos paral·lels d'un metre de llargada aproximadament, units per dos de transversals més curts (la forma recordave a una escaleta). Se posaven plans damunt de l'albardó i portaven les garbes lligades a banda i banda.

11. Sellàs: munt que es fee en les garbes quan no es podie descarregar de cop a la era. Tenie una estructura piramidal que permetie que en cas de pluja no es banyessen les del mig.

12. Ramal: Corda que es llige al morral de l'animal per a guiar.

13. Ulleres de batre: servien per a tapar els ulls a l'animal quan voltave la era perquè no es maregés. Estaven fetes de pauma.

14. Diable: plataforma de fusta que davall portave uns discos tallants per escarrar l'ordi i tallar la palla.

15. Curró: rodet de fusta tan ample com lo diable en unes dents de quatre dits, que esponjave el sembrat perquè quan tornés a passar el diable no estés massa aplanat i es pogués continuar escarrant bé.

16. Pallús: palla petita que passave pel mig de les pues de la forca

17. Redable: semblant a un tauló posat de costat, d'un metre de llarg i un pam d'alt aproximadament, amb un mànec de dos metres. Servie per a posar

en un munt lo gra i el pallús.

18. Ramàs: agranador fet de tres o quatre botges lligades per tres llocs diferents.

19. Aré: porgador de gra.

20. Barsina: xarxa quadrada de corda, en quatre caps, on s'hi posave la palla. Una vegada lligada quedave en forma rodona, d'aquí ve l'expressió "estar com una barsina"

21. Borrassa: peça rectangular feta en roba de sac on es posave el pallús.

DITES DE SEGAR I BATRE:

* Al juny la falç al puny

* Qui no bat al juliol no bat quan vol

* No es pot dir blat fins que és al sac i ben lligat

* Ser un pallús

* Estar com una barsina

RECOMANACIONS:

Perquè no es corquessen les nous se die que s'havie de lligar a la soca del noguer una cordeta que s'hagués fet anar per a lligar garbes.

PLATS D'ARA I D'ABANS

Magda Ferré

Esta secció té la intenció de mostrar a tothom aquelles receptes tan nostres, sobretot les una mica d'ixades, però no oblidades.

Moltes de les receptes que intentarem recuperar són plats del Pinell, plats que cuinaven segons l'època de l'any, les faenes, les festes... Això sí, estos plats i coques d'ara i d'abans només podran ser recuperats si tenim gent que mos digo com se fan, com se cuinen.

Avui us mostrem lo menú d'un dia del batre, quan encara la gent anave a segar i batien a la era.

MATI- Coca tova i un quadret de xocolate.

Esmorzar- Plat de sopes bullides en all, tomaca i una mica de safrà, i truita

MIGDIA- Cigrons en salsa (all, ou dur i julivert)

Gallina en "Pepitòria"

Fruita del Temps

NITS- Bajoques i pataca

Albergínia fregida i peix (sardineta , "caballa")

GALLINA EN "PEPITÒRIA".

Farem servir: Una gallina.

Dos cebes mitjanes.

Una cullerada de farina.

Un gotet d'oli.

100 gr. de sagí.

Un got de vi blanc.

2 patagues, tallades a quadrets i fregides.

Un fardellet de llorer i timó.

Picada: 100 gr. ametlles torrades.

Los ous bullits de dins de la gallina.

Un pessiguet de safrà.

Dos grans d'all.

Una mica de julivert.

com ho farem?

Posem la gallina en una cassola de fang i després sofregirem la gallina amb la ceba, la farina, lo sagí i l'oli ; després posem lo vi, les herbes i dixem fer el xup-xup. S'afegix

la picada i les patagues, una vegada fregides, i es dixe una miqueta a foc lent. BON PROFIT!

EXCURSIONS, ESPLAI I ESPARGIMENT

Josep Ramon Alabart

Anar a escampar la boira és una de les frases i expressions que més s'usen en les nostres terres. Un dels significats possibles que apareix al diccionari és sortir d'un lloc en lo propòsit d'espargir-se.

Tots sabem que la vida d'avui ja no és tan pacífica i relaxant com la d'abans. La gent viu angoixada i estressada per diverses raons i situacions que tenen lloc en l'actualitat. Natres obrim una secció dintre del grup cultural que pretén tindre, en certa manera, el mateix significat que el de la introducció, en la intenció d'esbravar lo cuquet que tots tenim dins, i com dien los antics "Mens sana, corpore sano", és a dir, si fas coses sanes pel cos també tindràs un pensament més nítid i clar.

Recuperarem i arreglarem camins de ferradura perduts, per exemple lo camí dels Algars. Descobrirem diversos racons i barracs preciosos que tenim al terme, també fonts, puntes i aubagues. S'intentarà organitzar una sortida cada mes, l'itinerari de les quals sortirà publicat en properes revistes. També s'instaurarà una caminada anual per a creuar les dos grans serres que tenim: "Pàndols i Cavalls", i farem cada any un recorregut diferent.

En definitiva, una nova alternativa a la passivitat actual. Una manera sana de gaudir de la vida. Natres ja comencem a preparar la motxilla i les botes i esperam que tu faigos lo mateix.

L'A.P.A.

N.S. (membre de l'A.P.A.)

La Junta de l'A.P.A. (Associació de Pares d'Alumnes) del Col.legi "Cèsar Martinell" aprofita que es fa una revista del poble i per al poble per fer arribar unes lletres a tothom i en especial als pares i mares que formen l'A.P.A.

Cada vegada que es canvia la meitat de la gent de la Junta hi ha problemes perquè no hi ha gent que vulgo entrar-hi. Nosaltres no entenem per què. Uns diuen:- És que jo tinc molta feina- altres diuen que quan fas alguna cosa per la gent només es fan enemics, ja que la gent mai està contenta, o tan sols que a casa s'està molt tranquil.

Si tothom pensés d'aquesta manera no hauria res, ni festes populars, ni aquesta revista, ni tan sols hi hauria un Ajuntament. La gent hem d'estar disposada a perdre i a dedicar més temps als altres.

Dintre d'un any a la Junta de l'A.P.A. hauran d'entrar quatre persones (pares o mares). Per què ha d'haver una Junta de l'A.P.A.? Que per què serveix? Doncs no serveix només per comprar els llibres més barats, per fer festes per als xiquets. També serveix per fer coses més importants, com poden ser una representació al teu poble per als teus fills, els drets d'aquests i perquè també tinguin més activitats extraescolars i puguin triar la que més els agradi.

Estarem molt contents els de la Junta que el dia del canvi no falti gent que vulgui entrar. I si ho fan millor que els que hem estat fins ara, millor encara!"

LITERATURA

M.A.E.

Este apartat de la revista us oferirà cançons, poesies, etc, que de vegades seran d'autors coneguts i d'altres seran cançons populars que ham recollit de la gent del poble. Per esta raó mos agradarie que hi col·laborésseu: la gent gran recordant aquelles cançons o dites que us van ensenyar de petits; la gent més jove preguntant als vostres pares o iaies històries, contes, cançons,... Segur que si fem memòria en sortiran moltes.

Este racó de la revista també està obert a la vostra creació, per tant si voleu escriure alguna poesia, conte, etc, endavant!

Segur que algú de valtres coneix esta cançó que les dones cantaven per a fer adormir els xiquets petits:

- *Mare de Déu on aneu?
On aneu tan aviada?*

- *Vaig allà a l'hortet
a collir molta granada*

- *Mare de Déu no hi aneu
que hi ha un bou i una gitana*

- *Jo sí que hi vull anar
que m'és cosina germana,
s'han trobat una xiqueta
molt guapa i molt regalada*

- *On l'aniran a batejar?*

- *A la font de Santa Clara*

*Ja baixen los serafins
que volen ser padrins*

*Ja baixen les serafines
que volen ser padrines*

*Ja baixe la mare de Déu
carregada d'aigua i neu.*

Si mos fixam en moltes cançons populars ne trobarem un munt dedicades a les Maries.

- *Maria la Cistellera,
per a què fas tants cistells?*

- *Faig una panereta
per anar a collir clavells
a l'hort de mon pare
que n'hi ha de grocs i vermells.*

- *Maria la Xurubia,
no tiros aigua al carrer
que passarà el teu maco
i s'embrutarà el calcer.*

Però la que a mi més m'agrada és la que el meu iaio em cantave quan era petita ficant-hi el meu nom:

*La Marieta és molt fea
si la mirau a les fosques
pareix una massaneta
cagadeta per les mosques*

*La Marieta és molt maca
si la mirau a la llum
pareix una massaneta
collideta al mes de juny.*

CURSETS I TALLERS

A.A.E.

L'ASSOCIACIÓ "PI DEL BROI" vol ajudar en tot loque pugue a crear una dinàmica cultural al nostre poble. No hi ha dubte que fer cursets i tallers on tots hi tinguem cabuda mos ajudarà molt, no solament a ampliar coneixements, sinó també a relacionar-mos molt més los uns en los altres, a FER POBLE.

Estos cursets poden ser sobre qualsevol cosa que interesso a prou pinellans (esperam suggeriments). Des de l'Associació la nostra proposta és començar per recuperar tradicions i oficis que haiguen tingut protagonisme en el nostre passat, coses que sabien fer els nostres iaies i que natres voldríem ensenyar als nostres néts.

Un curset que ja ham començat és lo de "Jotes" pels xiquets. Una festa en "Cap de dansa" és més festa, perquè és més nostra.

També estem preparant un curset de llatar pauma. Volem recuperar l'ofici i escoltar les mil històries que els més grans mos poden contar mentre fem llata. Per tenir èxit este curset és necessari que mos impliquéssem molts pinellans: los més jóvens per fer pauma i posar les ganes d'aprendre; i els més grans, que encara saben l'ofici, per orientar-mos i ensenyar-mos a fer-ho bé.

Este curset lo faríem a la tardor-hivern. Lo lloc, l'estem buscant i l'horari el que mos vaigo bé a tots, fora d'hores de faena.

RECUPEREM TOT LO QUE ÉS NOSTRE, FEM QUE VIURE AL PINELL SIGO LO MÉS INTERESSANT I ENRIQUIDOR POSSIBLE

QUI ÉS QUI?

Vinga, pinellans i pinellanes! Mireu bé esta simpàtica foto, a veure si podeu reconèixer la gent que hi surt. Potser algú de vatre s'hi reconeixerà.

La importància de tINDRE un moviment cultural significatiu dins una població pot dependre, crec jo, de diversos aspectes, com poden ser: les diferents associacions que hi pugo haver, l'entusiasme que es poso, los ajuts que ES pugon rebre per part de les diferents institucions, etc.

Una associació que sense cap dubte, dins de les seues possibilitats, ha donat vitalitat en l'aspecte cultural al nostre poble ha SIGUT lo COL·LECTIU D'ANIMACIÓ "L'ULL DEL BOU", no només per donar a conèixer, mantindre i difondre aspectes tradicionals del nostre país, sinó també per a recuperar o revifar una petita part de les tradicions del poble i, a la vegada, organitzar i participar en diferents actes culturals locals.

Recordances:

L'estiu de 1986 un grup de jóvens del poble vam assistir a un dels correfocs en més importància que es fan a les nostres comarques, concretament a Garcia. Inlluïts per la novetat, i sobretot, per la falta d'activitats dedicades a la gent jove, i per sortir de la monotonia, vam decidir formar una colla de diables en un drac i una colla de grallers i timbalers com a acompanyament musical.

Durant la tardor del mateix any se va buscar gent en les mateixes inquietuds i, mica en mica, mos vam posar a treballar.

L'aspecte econòmic ere molt important per a tirar endavant tota esta empresa difícil i sacrificada. Ne vam poder sortir organitzant diverses festes com: Sant Antoni, que estavepassant

L'ULL DEL BOU, UN COL·LECTIU EN DINAMISME

Ramon Hernandez (membre del Col·lectiu d'Animació L'ULL DEL BOU)

per un mal moment i es va contribuir a recuperar la festa; i Carnestoltes, que des d'abans de la guerra que no se celebravave. Això mos va proporcionar l'ajuda per tirar endavant.

A principis del 87 se van començar les classes de gralla i timbal, els professors eren membres d'un grup que, en aquell moment, hi havia a la comarca "EL MAS DE LA SOLFA" de la Fatarella. A més d'ensenyar-mos també mos van ajudar en l'aportació de la seua ex-

periència.

Durant l'hivern i primavera se va construir tot lo Drac i els Capgrossos. També es van confeccionar els vestits dels diables, juntament en les bosses per a guardar el material. Cal dir que tot això es va fer gràcies a la col.laboració desinteressada de diverses persones del poble.

L'hora de la veritat va arribar el dia de la revetlla de Sant Joan, al 87, on s'havia de donar a conèixer a la gent del poble tot allò que havíem treballat. No va ser

gens fàcil. Hi havie nervis, propis de la gent inexperta com natros, però a la vegada, molta il.lusió i empena.

Realment va ser un èxit per a tothom: per a natros pel fet d'actuar per primer cop, i en públic, al nostre poble, i posar en pràctica tot lo que ja nos anave per dins des de feia temps; i per a la gent per la novetat que suposava este espectacle. Així va ser el naixement de "L'ULL DEL BOU".

Prompte nos vam donar a conèixer i van començar les actuacions: correfocs a Masdenverge, Tortosa, Batea, Caseres, Cambrils, L'Espluga de Francolí, Ascó, Gandesa, la Torre de l'Espanyol, Bot,...; gegantades a Móra d'Ebre, Móra la Nova, Tarragona,...; caparronada a Terrassa, etc.

L'any 1989 se van canviar els vestits dels diables, se'n van fer de nous per als grallers i timbalers. També es van canviar les maces, que fetes en rails de ginebre per un veí del poble, van substituir les primitives forques. Realment ham comptat sempre en la col.laboració de la gent del poble.

Mos vam inscriure al Registre de grups culturals, subvencionats per la Diputació de Tarragona. Això va ser una gran ajuda per a natros, era una manera de donar-mosa conèixer fora de la comarca.

Durant l'any 1989 fins el 1994 hi van haver nombroses actuacions importants en los diferents àmbits (correfocs, gegantades, cercaviles, etc). No solament dins de la província sinó també fora, així cal destacar entre altres: diverses edicions del Correfoc de les Terres de l'Ebre

(Tortosa), Correfoc de Garcia, Cercavila de Foc al Vendrell (Drac), Festes de la Mercè a Barcelona (Drac), Festes de la Candelera a Valls(Drac), Bateig Drac de Reus (Drac), Clausura dels Jocs Olímpics Barcelona 92 (Drac), Inauguració Jocs Paralímpics Barcelona 92 (Drac), Villena Ciutat Geganterera a Andorra (grallers i caps-grossos), Villena Ciutat Geganterera i 2ª Trobada Internacional de Gegants a Matadepera (grallers i caps-grossos), Villena Trobada de Gegants a les Borges del Camp, Gegantada a Calaceit, Mercè Dansa 93 a Barcelona (grallers), Expo-cultura 94 a Barcelona, Festes Quinquenala a Ulldecona (grallers). També cal remarcar la 1ª Trobada d'amics d'Astafanias a Miravet (1989), el 1er Ball de Grallers al Pinell (1991), actuació-animació infantil a l'Hospital comarcal de Móra d'Ebre (1991), II Trobada de Disminuïts a Batea (1991), Festa del Vè Aniversari del Col.lectiu d'Animació "L'ULL DEL BOU" (1992), cercavila a la Festa de Sant Cristòfol (diferents edicions al Pinell), cavalgada de Reis (Pinell), etc.

Durant lo que portem del 1995, s'ha participat en l'aportació fotogràfica del Drac a l'exposició itinerant del "Bestiari de foc" de Catalunya al Museu del Montsià (Amposta), Correfoc a l'Ampolla (23 de juny), Correfoc a Arnes (23 de juliol), Ball de Grallers a la Fatarella (29 de juliol). També estava prevista una actuació de Correfoc a la ciutat holandesa de Leiden, però per diferents problemes, principalment l'econòmic, no ha estat possible.

Les actuacions previstes del

grup a partir del mes de juliol són les següents:

14 d'agost a Salou

17 d'agost Correfoc a Calaceit

20 d'agost Gegantada a Móra d'Ebre

20 d'agost Correfoc a Batea

5 de setembre Correfoc a Gandesa

11 de setembre Gegantada a Gandesa

23 de setembre Correfoc a Olot

Una de les novetats d'esta temporada serà el canvi de maces per part dels diables.

Com a reflexió final, crec que no només un equip de futbol pot arribar a representar un poble, ciutat o país, hi ha infinitat de coses que també ho poden fer, l'exemple l'ha donat lo Col.lectiu d'Animació "L'ULL DEL BOU", que actuació darrera actuació ha escampat lo nom del Pinell arreu de la nostra geografia.

METEREOLOGIA

Lluís Peris

L'ANTIC HOME DEL TEMPS

Antigament, la gent no disposava de televisió ni de ràdio per tal de saber el temps que farie. Los aparells electrònics actuals i les imatges del satèl.lit Méteo-Sat eren coses completament desconegudes i inexistents.

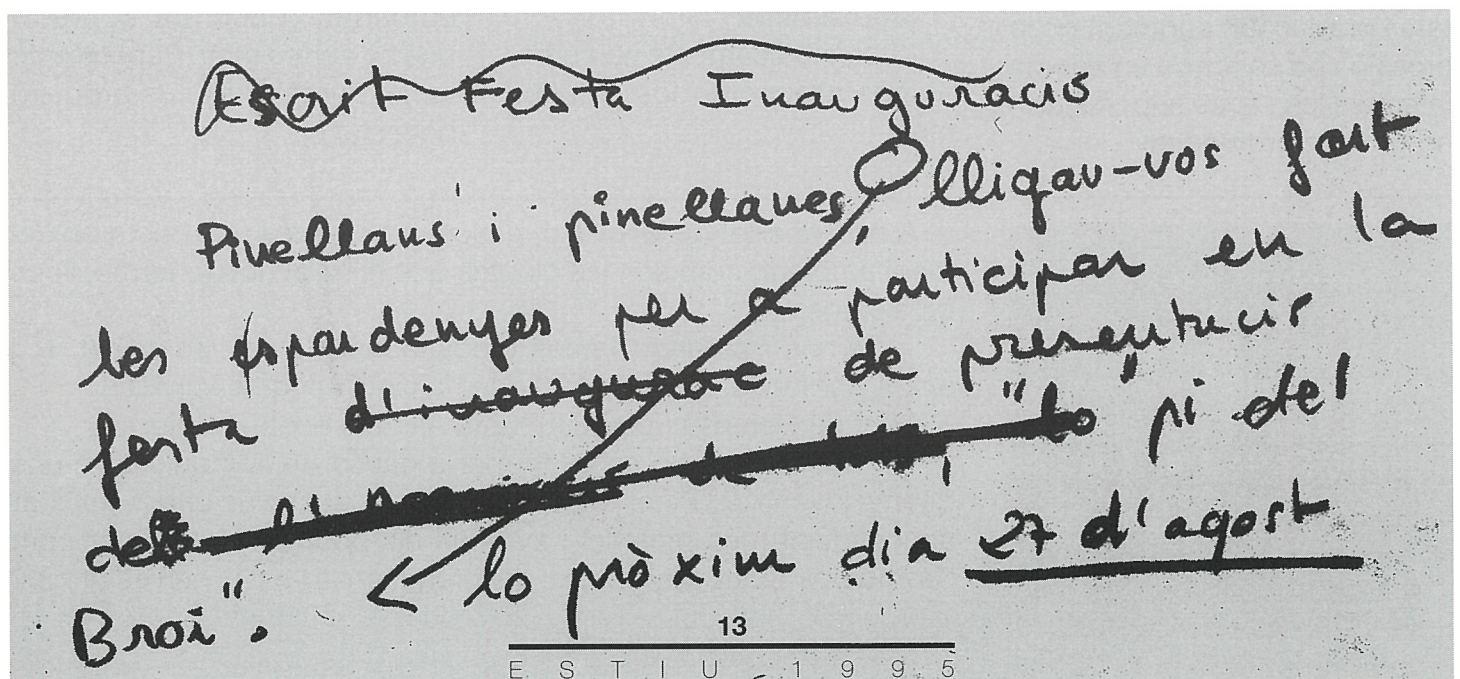
Los nostres iaïos, per tal de saber el temps que farie, se fixaven en lo comportament dels diferents elements de la natura (insectes, animals, núvols, vent,...), coses que estan a l'abast de tothom i que, sabent lo que volen dir, poden donar-mos una idea bastant aproximada del temps que farà.

Així, pot ploure:

- Quan se veuen aranyes corrent per terra o per les parets, fora de la seua tela.
- Quan apareixen serps corrent pels camins (canvi de temps)
- Quan se revolquen los pardals pels tolls (canvi de temps)
- Quan lo ramat de bestiar està espantat o revolt, o quan menge molt i s'espolese (fred o aigua)
- Quan lo sol se pon i el cel quede rogenc
- Quan passa euna volada de corbs.
- Quan los moixons volen molt baixos
- Quan surten les papaterres del terra i estan terroses.
- Quan surten les papaterres i estan eixutes (farà vent)
- Quan passe un vol de velleroles al novembre (plourà)

Altres vegades lo mateix significat (o un altre) se diu en forma de refrany:

- Cel rogenc: pluja o vent
- Cel a clotxinetes: aigua a les bassetes
- L'Arc de Sant Martí, l'aigua està aquí; l'arc de vesprada, l'aigua passada.
- Quan cante el cucut, de matí banyat i de tarda eixut.

MEDICINA I SALUT

Josep Maria March

En esta secció anomenada "Medicina i Salut", s'intentarà explicar els problemes i les possibles solucions d'alguns aspectes relacionats amb la fisiologia i patologia humanes i es remarcarà la terapèutica tant d'origen natural com químic.

Cal comentar que a l'hora de prendre qualsevol decisió referent a la solució del problema, és necessari consultar el seu metge o farmacèutic. **NO AUTOMEDICAR-SE MAI.**

Esperant que us agrado, i si pot ser informativa, millor que millor.

LES VARIUS

Esta sofrida patologia que afecte moltes persones, sobretot les dones, ara que arriba la calor se convertix en un problema més accentuat per la incidència que té en la circulació sanguínia.

Les varius són una patologia de les venes perifèriques, no és causa aterosclerosi (se forma un tap que no dixe passar la sang), sinó d'inflamació.

Les venes retornen la sang al cor; les vàlvules venoses produïxen el retorn de la sang de les extremitats, llavors, si estes vàlvules són insuficients s'acumule sang a les extremitats i produïx un augment de la pressió, on se forme un edema (afecte a les venes superficials i no tant les profundes)

Per una insuficiència a les vàlvules venoses i en contraure's la musculatura (en caminar, estar dret,...) la sang no retorne al cor i es produïx una acumulació de sang a les extremitats i un augment de pressió, reducció pressió de perfusió, hipòxia (falta d'oxigen) i un edema (inflamació)

Se formen bonys al llarg del dia com a resultat d'estar dret. Se té dolor i per trobar benestar s'ha de ficar agitat amb les cames una mica aixecades.

Pot haver factor hereditari. En l'embaràs les varius es poden complicar: trencament de petites venes (blaus); trencament vena visible de l'exterior.

Tractament:

- Los medicaments no curen, només alleugeren los símptomes.

- Si s'és obès s'ha de perdre pes.

- No ficar-se lligacames ni faixes.

- No prendre el sol a la platja.

- És molt bo passejar per la vora del mar, per la salinitat.

- En el cas de trencament de venes es recomanen els anti-inflamatoris

- Per solucionar els problemes estètics hi ha el "tractament esclerosant" que consistix en fer la vena afuncional. També es pot extreure totalment la vena per cirurgia.

Trucs de l'àvia:

S'ha de col·locar a la zona afectada (vena inflamada: variu) una fulla de col subjecta en un embenat, procurant sobretot que no apreto molt. Repetiu este remei durant dies i us produirà benestar.

MEDI AMBIENT

David Arnal (membre de l'ADF)

A este apartat de la revista, parlarem de temes que tractaran del medi ambient, com són les plantes que hi ha al nostre terme, llocs o paisatges, etc...

També tractarem temes mediambientals de l'actualitat. I..., anant per faena, parlarem del que ha sigut i el que és l'ADF (Ajut de Defensa Forestal) Punta Alta del nostre poble.

Esta associació es va formar a causa de la inquietud d'uns quants jóvens del Pinell; a poc a poc, ha anat evolucionant, ha anat aconseguint més material i avui dia els podríem considerar com "bomberos". Este any passat, concretament a l'estiu, han estat molt

atrafegats participant en diversos incendis: Arnes del Rei (Prat de Compte-Paüls), Vall de la torre (Corbera), a Cavalls, Serra de Pàndols (Festes Majors) on va col.laborar tot lo poble; també van anar a ajudar al desastrós incendi de la Fatarella, Vilalba i la Pobla, on los subministraven aigua una desena de tractors, i on van ser ajudats per un bon equip de vilalbins.

Una de les seves actuacions importants va ser a l'incendi dels Brois (Pinell-Miravet)

A part d'anar als focs, també han arreglat algun camí de ramal, i han anat regant pins a Santa Magdalena, així serà més ràpid lo seu creixement.

Este hivern han fet un cursset a Gandesa per a conèixer millor tot lo material, tècniques d'actuació, sistemes de comunicació, cartografia, etc...

"los petits canvis són poderosos"

CODI SECRET

A	~	▲	~
B	▲	◻	
F	+	◄	◻
E	◎	◎	◻
T	◻	○	◻
O	◻		◻
N	◄	+	◻
S	○	◎	◻
		○	◻
		◻	◻
		◻	◻

TROBADA DE PRIMAVERA'95

Mercè Segura Pellissa

La Trobada de Primavera és una trobada d'alumnes d'Educació Infantil, Primària i d'E.G.B. de la Terra Alta. Se realitza cada dos anys i este any lo poble amfitrió ha sigut lo nostre.

Mos explique en què consistix i com va viure esta trobada una alumna de l'escola "Cèsar Martinell".

"El dia 31 de maig, com cada dos anys, es fa la Trobada de Primavera. Fa dos anys vam anar a Vilalba dels Arcs, però aquest any tocava anar al Pinell de Brai.

Entre el Consell Comarcal, el Centre de Recursos i l'escola "Cèsar Martinell" ho van organitzar tot.

El primer que vam fer uns cartells per rebre les escoles que anaven arribant a poc a poc...

Quan ja havien arribat totes, cap allà a les onze, vam anar al camp de futbol a ballar sardanes tots els pobles.

En acabar, i per refrescar-nos una mica, ens van repartir "flacs", aquells gelsats que són llargs i prims, un per cadascú.

Ja refrescats vam anar al Pla del Sindicat a veure el grup d'animació "Xirriquitela", però de tercer nivell cap a avall van anar al Bar Esportiu a cantar unes cançons populars de Catalunya.

En acabar la representació del grup van fer l'entrega de premis de redacció, que per cert, van haver cinc del Pinell.

Cap a dos quarts de dos vam anar a dinar. Els de setè i els de vuitè de tots els pobles van anar al Bar Esportiu i els altres a l'escola.

Ja dinats vam anar una estona al camp de futbol per fer-nos baixar el dinar, fins a les tres a l'hora de la cercavila.

Va començar la cercavila, hi havia: un malabarista i dos xanquers. Mentre els petits estaven amb un home molt animat que cantava cançons.

En acabar la cercavila vam anar amb els petits una estona. I a dos quarts de cinc, ens vam anar a buscar la bossa, ens vam acomiadar i "cap a casa falta gent".

La meua opinió és que va ser un dia bastant divertit, però la cercavila va ser poc animada i una mica avorrida.

L'endemà estava tothom molt cansat, mig adormit i amb ganes que arribés el cap de setmana."

COL·LABORADORS PER STA. Mª MAGDALENA

Elàdia Borràs (membre de l'Associació de Sta.Mª Magdalena)

Este article pretén donar a conèixer al poble com se va formar la nova associació i quines han sigut les diverses activitats que s'han portat a terme durant este primer any de constitució i quines són les propostes que ham pensat realitzar a llarg termini.

Breument, i sense matisar massa, s'ha de dir que tot va començar en una sèrie de reunions realitzades per un grup de gent interessada en renovar i donar un nou impuls a l'associació i a les diverses activitats que es poguessen fer. A més a més, se tenie molt clar un aspecte bastant important i al mateix temps, pot ser, polèmic: la nova campana.

Finalment, després d'unes quantes reunions, se va determinar la formació d'una nova associació, on los membres havien de triar la nova "junta". La gent interessada en formar part de l'associació per Sta. Mª Magdalena se va apuntar a una llista exposada a l'Ajuntament i oberta a tothom.

Una vegada establerta l'associació formada per gent de diverses edats i sobretot en moltes ganes de treballar, van començar les reunions - cada divendres- per parlar de com s'organitzaria la festa, quins articles s'havien de comprar per posar a la venda, quins treballs se podien fer dins del recinte de l'ermita i altres aspectes relacionats en la festa.

Però, un dels aspectes prioritaris ere la nova campana i la seua posterior col·locació. Això, va sorgir arran del so bastant desharmònic i poc intensiu de l'anterior campana i, per tant, se va considerar la proposta de comprar-ne una de nova

que s'adeqüés al so aproximat de la campana vella -coneguda, per tots los pinellans, pel nom de Bàrbara -.

Mos va arribar al nostre coneixement que a la Sènia havien col·locat unes campanes noves i per este motiu cinc membres de l'associació i mossèn Manel van decidir anar a la Sènia. Lo capellà d'esta localitat, mossèn Sunyer, mos va informar de l'empresa que s'encarregava de la fabricació de campanes i dels tràmits que s'havien de realitzar per a aconseguir lo nostre objectiu.

Uns dies després lo representant de l'empresa PACCARD va vindre al Pinell per saber quina classe de campana voliem i quin era lo so que mos interessava. Se va gravar lo so de la campana vella per poder anotar quina ere l'harmonia i la nota musical que componia este so. I d'esta manera s'adaptaria la nota obtinguda a la nova campana.

Una vegada fet lo primer pas, ja es va efectuar la comanda de la campana i es va senyalar lo dia que voliem rebre-la. L'empresa encarregada d'elaborar la campana ha sigut la FONERIA PACCARD ubicada a Lac d'Annecy, prop de Grenoble (França). Les característiques de la nostra nova campana són les següents:

1.135 mm de diàmetre, 900 kg de pes i la nota musical FA 3.

Una altre aspecte relacionat en este tema van ser les inscripcions i dibuixos que es volien incloure a la campana.

Se va decidir, per majoria, que dedicariem la campana als quatre sants del poble, als quals se dedi-

que uns dies de festa i joia:

Sant Llorenç, Sta. Mª Magdalena, Sant Cristòfol i Sant Antoni. I també vam acordar inscriure lo VERE DEUS en honor a la nostra patrona.

Ara, una vegada arribada la campana al Pinell ja s'han començat los preparatius per poder-la col·locar: s'està realitzant lo jou i l'adequació del lloc on se posaran les campanes. La distribució definitiva del campanar quedarà així: davant, la campana nova; darrere, l'anomenada Magda; a la banda de la font, la petita i a l'altra banda, la vella. Esta distribució s'ha fet perquè pensem que d'esta manera se podran ventar alternativament les dos campanes més noves.

Però, a banda de la campana, hi ha altres treballs que s'han realitzat i que voldriem anomenar, com són: el monolit al Collet de la Salve, la reparació de les escales i dels focs dels perxes, l'adequació dels replans, la realització del paviment lateral de l'ermita, la plantada d'una trentena de pins i la neteja de les zones ermes.

Lo pròxim projecte serà adequar lo marge i lo replà de damunt de la font.

Finalment l'Associació per Sta. Mª Magdalena volem agrair la col·laboració de tots los veïns del poble i les mostres de suport que mos han ofert per tirar avant la nostra activitat i la nostra festa. A més, us volem dir que l'Associació està oberta a tothom i totes les idees que mos poguéssu oferir seran ben acceptades per tots los membres.

Moltes gràcies!

FUTBOL CLUB PINELL

La Junta de CF Pinell

Socis i simpatitzants del Club Futbol Pinell!

Este escrit vol comunicar-us la intenció per part de la Junta, de contactar en tots valtros periòdicament gràcies a la possibilitat que mos proporcione esta revista.

No pretenem crear una co-

lumna crítica ni dedicar este espai a promocionar l'entitat, simplement, la nostra intenció respon a la necessitat de relació entre l'entitat i el col·lectiu de persones que és afeccionat al futbol al nostre poble.

Partits, festes, assemblees, lesions, sancions, etc, són te-

mes que han de ser coneguts per tothom perquè, en col·laboració potencien la solució a les necessitats i als interessos de la pauta marcada per esta Junta (en la trajectòria que hem decidit prendre al capdavant del CF Pinell).

Fins aviat!

URBANISME

Teresa Delgado

Lo nucli antic d'una població n'és lo tret més característic i, per tant, irrepètible.

Perdre's fent un passeig pels carrerons signifie conèixer la seua història i omplir-se de l'experiència d'aquells hòmens que, aprofitant desnivells de terreny, hi ubicaven les seues cases. La forma i distribució no obeïx a un fet casual ni capritxós, depèn del clima, de les activitats econòmiques, de la disponibilitat de materials i dels fets socials de moment històric en què l'home les va cosntruir.

La part vella d'un poble mos parle, en definitiva, de la seua història i de la peculiaritat d'una relació home-medi-forma de

vida, s'hi barrege la història, la cultura i l'antropologia i és lo fet diferenciador que li done, a un poble, una personalitat pròpia, sempre en evolució, però sense perdre mai els seus orígens.

Actualment, la construcció no guarde estos senyals d'identitat. Qualsevol casa nova podrie formar part del paisatge urbanístic de qualsevol altra població. Estem parlant, en definitiva, que una falta de sensibilització cap al patrimoni arquitectònic pot ser més devastadora que l'efecte dels bombardejos que van desproveir el Pinell de cases i pèrxens de base medieval. Fem que el

Pinell, en l'ajuda de tots (institucions i persones), no perdo la singularitat a la seua zona antiga i al mateix temps dotam-lo dels serveis necessaris per a l'ús quotidià que es fa al poble. Espais públics, etc, que li atorgon un sentit de comunitat, un espai on trobar-se i relacionar-se, on los vells sigon los transmissors d'una memòria popular, on les noves generacions se pugon preparar per afrontar millor lo futur i on la generació mitjana pugo treballar per a la pròpia comunitat.

I no oblidésem que l'aspecte d'un poble parle dels seus pobladors.

SOLUCIONS A "QUI ÉS QUI?" DE LA PAGINA 10

1. Salvadora del Blau	24. Rosó	46. Brígida (és morta)
2. Magdalena del Borso	25. Pepita de Pau	47. Marieta
3. Manuela de Ximo	26. Josefina de Josepet	48. Serafina
4. Maria de Mateu	27. Salut	49. Pilar de Mingarra
5. Pepeta de Borràs	28. Angeles de Vinya	50. Maruja (filla de la mestra Da.Maria)
6. La rubia (viu fora)	29. Carmeta de l'aguacil	51. Manolita de Josepet (germana de 26)
7. Mestra Da. Paquita	30. Antònia del Massanenc(germana de 8)	52. Elena de Serafi
8. Joana de cal Massanenc	31. Rosita de Llobat	53. M ^a Fontcalda
9. Maria de Gargori	32. Consuelo	54. Pepita de Pataca
10. Maria del Rosset	33. Teresina de Roch	55. Pepeta de Macari
11. Pepeta del Guarda	34. Rosa del Torero	56. Pepita de la Lluarda.
12. La pubilleta (forastera)	35. Rosa de Tomaset	
13. Rosita de les Caseres	36. Mariana del Marrojà	
14. Maria de la Felicia	37. Magdalena del Soguer	
15. Manuela del Castellano	38. Antonieta del Peinado	
16. Noa de Benifallet, de Panisello	39. Mercedes de Saracan	
17. Magdalena del Julià	40. Antònia de Borràs	
18. M ^a Teresa del Soldado	41. Pubilleta (germana de 12)	
19. Rosita de Barbetxo	42. Pepeta de Caxap	
20. Dolores de la Fornera	43. Pepita del Gaiter	
21. Antònia d'Amposta	44. LLiberala (és morta)	
22. M ^a Teresa de ca Espinós	45. Paquita de Cigala	
23. Angeles de Mateu		

Nota: Si teniu alguna fotografia curiosa que creieu que pot ser d'interès per la gent del poble pel seu valor històric, sentimental, etc, o simplement perquè és divertida, ens agradaria que ens la fésseu arribar. US LA TORNAREM TAL I COM MOS LA VAU PRESTAR.

*Si vols comprar, vendre
o comunicar alguna
cosa...
este espai és per a tu.*

Subscripció a la revista "FATUMER"

Nom i Cognoms _____

Adreça _____

Telèfon _____

C.P. _____ Població _____

Subscripció per 4 números de la revista: 1.200 pessetes

Podeu enviar esta butlleta a la Llista de Correus de "Pi del Broi" o entregar-la a qualsevol membre del Consell de Redacció.

*Associació
Cultural
«Lo Pi de
Brai»*

ESPAI OBERT A LA PUBLICITAT

COL·LABORA:
AJUNTAMENT DEL PINELL DE BRAI